

NELLEKE ROOKMAAKER

Testament en overlijden

15e, herziene druk, juni 2020

Copyright 2020 © Consumentenbond, Den Haag

Auteursrechten op tekst, tabellen en illustraties voorbehouden

Inlichtingen: Consumentenbond

Auteur: Nelleke Rookmaaker

Verder werkten mee: Ina Houwing (notaris, estate planner en mediator),

Heidi van Haastert (BGNU), Marlies Feytens, Jan Klinckenberg, Ingrid Zuurmond
(allen Consumentenbond)

Eindredactie: Dieneke Hengeveld, Else Meijer

Grafische verzorging en illustraties: PUUR Publishers

Foto omslag: iStockphoto

Foto's binnenwerk: iStockphoto, Shutterstock

ISBN 978 90 5951 4652

NUR 822

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden. Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen; degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Inhoud

Deel 1	Regelen vóór overlijden	11
1	Wettelijk erfrecht	13
1.1	Wie erven volgens de wet?	14
1.1a	Wie krijgt de erfenis?	14
1.1b	Hoe groot is ieders erfdeel?	15
1.1c	Welke kinderen zijn erfgenaam?	16
1.1d	Wat als je geen echtgenoot of naaste familie achterlaat?	16
1.2	Wettelijke verdeling	17
1.2a	Wilsrechten van kinderen	20
1.3	Wettelijke rechten	21
1.3a	Legitieme portie van kinderen	21
1.3b	Minimale rechten van de partner	22
1.3c	Overige wettelijke rechten	24
1.4	Verschuldigde belasting	24
2	Testamenteir erfrecht	30
2.1	Wie krijgt wat?	31
2.1a	Alleenstaanden en mensen met een latrelatie	31
2.1b	Ongehuwde samenwoners	32
2.1c	Kinderloos echtpaar	33
2.1d	Samengesteld gezin	34
2.2	Testament maken	34
2.2a	Wie mag een testament maken?	34
2.2b	Hoe maak je een testament?	34
2.2c	Kun je je wensen over de erfenis ook vastleggen in een codicil?	37
2.2d	Wat kost een testament?	38
2.2e	Kun je een testament herroepen of wijzigen?	40
2.3	Testament op basis van wettelijke verdeling	41
2.3a	Opeisbaarheidsgronden uitbreiden (aanpassing 1)	42
2.3b	Rente berekenen over de vordering (aanpassing 2)	43
2.3c	Wilsrechten op maat maken (aanpassing 3)	46
2.3d	Stiefkinderen mee laten delen (aanpassing 4)	47
2.3e	Afwijken van de wettelijke verdeling	47
2.4	Tweestaptestament	47
2.4a	Wat is een tweestaptestament?	47
2.4b	Verschillende toepassingen	48
2.5	Vruchtgebruiktestament	50
2.5a	Wat is een vruchtgebruiktestament?	50
2.5b	Toepassing door getrouwd stel met kinderen	51
2.5c	Belastingvoordeel	52
2.6	Flexibele testamenten	54
2.6a	Keuzelegaatstestament	54
2.6b	Menutestament	56
2.6c	Quasiwettelijke verdeling	57
2.7	Overige testamentvormen	58
2.7a	Ondernemerstestament	58
2.7b	Testament met ouderlijke boedelverdeling	58
2.7c	(Super)turbotestament	59
2.7d	Levenstestament	59

2.8	Clausules	59
2.8a	Uitsluitingsclausule	60
2.8b	Plaatsvervullingsclausule	62
2.8c	Inbrengclausule	63
2.8d	Wilsrechtenclausule	65
2.8e	Ontervingsclausule	65
2.8f	Voogdijclausule	67
2.8g	Bewindvoerdersclausule	68
2.8h	Echtscheidingsclausule	68
2.8i	Echtscheidingstweetrap	69
2.8j	'Ik opa/oma'-clausule	69
2.8k	30-dagenclausule	71
2.8l	Voorwaardelijke making	72
2.9	Benoeming van een executeur	73
2.9a	Taken, rechten en plichten van de executeur	74
3	Nalenschap verminderen tijdens leven	78
3.1	Schenken aan de kinderen	80
3.1a	Tarief en vrijstellingen	81
3.1b	Schenken op papier	86
3.1c	Alternatieven voor schenken voor de woning	89
3.2	Schenken aan anderen	90
3.3	Schenken aan goede doelen	91
3.3a	Vrijstelling schenk- en erfbelasting	91
3.3b	Aftrekpost inkomstenbelasting	92
3.3c	Recente ontwikkelingen rondom giftenaftrek	93
3.4	Planning via huwelijksvoorwaarden	94
4	Nabestaanden goed achterlaten	96
4.1	Persoonlijk memorandum	97
4.2	Uitvaartverzekering	99
4.2a	Drie soorten	99
4.2b	Premie	102
4.2c	Uitvaartverzekering en fiscus	103
4.2d	Wel of geen uitvaartverzekering?	105
4.2e	Twijfels over de polis	107
4.3	Medische wensen	108
4.3a	Wilsverklaringen over je levenseinde	108
4.3b	Orgaandonatie	111
4.3c	Lichaam schenken aan de wetenschap	112
	Deel 2 Regelen ná een overlijden	118
5	De eerste dagen	120
5.1	Aangifte van het overlijden	121
5.1a	Verklaring van overlijden en akte van overlijden	121
5.2	Datum van de uitvaart bepalen	122
5.3	Contact opnemen met een uitvaartondernemer	123
5.3a	Welke uitvaartondernemer?	123
5.4	Wensen van de overledene respecteren	124
5.4a	Aanwijzingen in testament of codicil	124
5.5	Afspraken maken met de uitvaartondernemer	125
5.6	Standaard of anders?	127
5.7	Verzorging en opbaring	128
5.8	Kist	128
5.9	Kennisgeving van overlijden	129

5.9a	Rouwkaarten.....	129
5.9b	Rouwadvertentie	129
5.9c	E-mail of sociale media.....	130
5.10	Vervoer en rouwstoet	130
5.11	Bloemen	130
5.12	Afscheidsbijeenkomst.....	131
5.12a	Toespraken.....	132
5.12b	Muziek	132
5.12c	Beeld- en/of geluidsopnamen.....	132
5.12d	Condoleanceregister en bedankkaarten.....	132
5.12e	Programma, bidprentjes en in-memoriamboekjes.....	133
5.12f	Dragen van de kist.....	133
5.12g	Stilstaan bij de kist.....	134
5.12h	Enkele praktische punten.....	134
5.13	Kosten	135
5.13a	Onduidelijkheid over tarieven.....	135
5.13b	Niet genoeg geld voor de uitvaart?	136
5.14	Begravenis.....	137
5.14a	Eigen graf.....	138
5.14b	Algemeen graf.....	139
5.14c	Natuurbegraafplaatsen.....	140
5.14d	Bovengronds begraven of bijzetten	140
5.14e	Steen.....	141
5.15	Crematie	142
5.15a	Asbestemming.....	143
5.16	Samenkomst na de uitvaart	144
5.16a	Steeds meer online	144
5.17	Klachten over de uitvaart.....	145
5.17a	Klacht over de uitvaartondernemer.....	145
5.17b	Klacht over de uitvaartverzekering.....	146
6	Afwikkeling van een overlijden.....	148
6.1	Nalatenschap aanvaarden of verwerpen.....	149
6.1a	Zuiver aanvaarden.....	149
6.1b	Beneficiair aanvaarden.....	151
6.1c	Verwerpen.....	152
6.1d	Schuldig gebleven erfdelen	153
6.2	Verklaring van erfrecht	153
6.2a	Volmacht geven.....	154
6.3	Vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap.....	156
6.3a	Uitzonderingen	157
6.4	Welke instanties moeten worden geïnformeerd?	157
6.5	Banken	158
6.5a	Bankrekening op naam van de overledene.....	159
6.5b	En/of-rekening.....	160
6.5c	Spaar- en effectenrekeningen.....	161
6.5d	Bankkluis	161
6.6	Schuldeisers en kredietinstellingen	161
6.6a	Persoonlijke leningen en doorlopende kredieten.....	162
6.6b	Creditcard	162
6.6c	Hypothecaire schuld.....	162
6.6d	Studieschuld.....	162
6.7	Werkgever.....	164
6.8	Uitkeringsinstanties	164
6.8a	AOW.....	165
6.8b	Nabestaandenuitkering	166

6.8c	Bijstand	167
6.8d	Vervolgingslachtoffers.....	168
6.9	Pensioenfonds of pensioenverzekeringsmaatschappij	168
6.9a	Nabestaandenpensioen	168
6.9b	Wezenpensioen.....	169
6.10	Verzekeringen.....	170
6.10a	Schadeverzekeringen	170
6.10b	Levensverzekeringen.....	170
6.11	Huurwoning.....	171
6.11a	Rechten van de achterblijver	171
6.11b	Huurtoeslag.....	173
6.12	Lokale heffingen.....	174
6.12a	Afvalstoffenheffing.....	174
6.12b	Rioolheffing	174
6.12c	Zuiveringsheffing.....	174
6.13	Nog meer zaken	175
6.13a	Auto.....	175
6.13b	Abonnementen en lidmaatschappen	176
6.13c	Post.....	176
6.13d	Huis leegmaken.....	176
6.13e	Voogdij kinderen	177
7	Afwikkeling van de nalatenschap.....	178
7.1	Waaruit bestaat de nalatenschap?	179
7.1a	Saldo van de nalatenschap	179
7.1b	Verschil nieuwe en bestaande huwelijken	181
7.2	Verdeling van de nalatenschap	181
7.3	Erfbelasting.....	184
7.3a	Aangifte doen.....	184
7.3b	Waarde van de nalatenschap vaststellen.....	186
7.3c	WOZ-waarde vaststellen	187
7.3d	Rente op onderbedelingsvorderingen.....	188
7.3e	Aanslag erfbelasting wordt opgelegd.....	191
7.4	Bezwaar, beroep en andere zaken.....	191
7.4a	Bezwaar en (hoger) beroep.....	192
7.4b	Proceskostenvergoeding.....	193
7.4c	Uitstel van betaling	194
7.4d	Kwijtschelding.....	194
7.4e	Ambtshalve vermindering aanslag.....	194
7.4f	Rente bij te late betaling	195
7.4g	Hardheidsclausule.....	195
7.4h	Commissies voor de Verzoekschriften	195
7.4i	Nationale ombudsman	196
7.5	Afwikkeling inkomstenbelasting van de overledene.....	196
7.5a	Schulden en bezittingen	198
7.5b	Voorlopige aanslag	198
7.6	Aangifte van de nabestaanden	199
7.6a	De partner	199
7.6b	Andere erfgenamen.....	201
7.6c	Toeslagen.....	202
	Begrippen.....	203
	Register.....	206

Inleiding

In dit boek staat overlijden centraal. Een beladen onderwerp waar mensen niet graag bij stilstaan. Toch overwinnen velen vroeg of laat hun drempelvrees om hun dierbaren zo goed mogelijk achter te laten. Veelgehoorde redenen om een testament te maken zijn zorgen dat je partner financieel verzorgd achterblijft, zorgen dat stiefkinderen ook een deel van de erfenis krijgen, zelf beslissen wie wat erft en voorkomen dat er ruzie ontstaat. Dit en veel meer is mogelijk met een testament. Dit boek legt uit wat je in een testament kunt zetten, maar laat ook zien dat niets regelen in sommige situaties ook wel goed uitpakt. Soms gaat je bezit dan automatisch naar de erfgenamen die je toch al op het oog had. Of bespaar je bijvoorbeeld meer erfbelasting door schenkingen of een huwelijk dan met een testament. Wie een testament wil laten maken bij de notaris, kan zich met dit boek rustig voorbereiden.

Je kunt ook geconfronteerd worden met het overlijden van een ander. Bij het verlies van een naaste komt er emotioneel en praktisch veel op je af. Wat moet direct gebeuren en wat kan wachten? Dit boek helpt je bij de aangifte van overlijden, de organisatie van de uitvaart, het opvragen van slapende tegoeden van de overledene en het slim en correct invullen van belastingformulieren.

Het boek valt dus uiteen in twee delen. De eerste vier hoofdstukken geven informatie over de financiële en praktische voorbereidingen die je kunt treffen voor als je zelf komt te overlijden. De laatste drie hoofdstukken geven aan wat er allemaal moet worden geregeld als een naaste overlijdt.

In beide situaties kan het andere deel ook handig zijn. Zo kun je bij het plannen van je eigen nalatenschap met je dierbaren bespreken of je wensen hebt voor je uitvaart: wil je begraven of gecremeerd worden? Wie ongeneeslijk ziek wordt en altijd de administratie voor zijn partner doet, wil misschien met zijn partner vooruitkijken naar diens financiële situatie na zijn overlijden: kan hij of zij in het huurhuis blijven wonen, is er een nabestaandenpensioen, wat gebeurt er na het overlijden met het inkomen en eventuele toeslagen? Antwoorden op dergelijke vragen geven we in het tweede deel.

Andersom kan het eerste deel nuttig zijn voor wie een naaste verliest: daarin staat bijvoorbeeld hoe je erachter komt of er een testament is en wie wat erft als er geen testament is.

In de eerste twee hoofdstukken beschrijven we het wettelijk erfrecht en het testamentair erfrecht. Het wettelijk erfrecht is van toepassing als de overledene geen testament heeft opgemaakt. In sommige situaties is die wettelijke regeling zo gek niet, maar soms slaat ze de plank volledig mis. Wie specifieke wensen heeft, zal daarvoor bijna altijd een testament moeten laten maken. In hoofdstuk 2 bespreken we hoe je een testament maakt en welke mogelijkheden een testament biedt. We leggen eerst de uitgangspunten uit van de populairste testamentvormen. Daarna komt de gedetailleerde invulling van het testament aan bod. De notaris kan je testament helemaal op maat maken door clausules (bepalingen) in je testament op te nemen die precies bij je wensen passen.

Hoofdstuk 3 gaat over nalatenschapsplanning tijdens leven. Met schenkingen en het aangaan van een huwelijk (en opstellen en wijzigen van de huwelijkse voorwaarden) kun je de erfbelasting over je toekomstige nalatenschap flink inperken. Hoofdstuk 4 behandelt praktische zaken die je kunt regelen voor na je overlijden. Is het nu wel of niet raadzaam om een uitvaartverzekering af te sluiten? En zo ja, welke? En wat kun je doen om je nabestaanden achter te laten met een goede administratie? Heb je medische wensen die je vast wilt leggen en bespreken met je dierbaren?

In hoofdstuk 5 bespreken we de meest spoedeisende zaken na het overlijden van een naaste. Van de vaststelling van het overlijden tot en met (de organisatie van) de begrafenis of crematie. We beschrijven daarbij de reguliere onderdelen van de uitvaart en geven tips en inzicht in de kosten. Ten slotte beschrijven we wat je kunt doen als je klachten hebt over de uitvaartverzorger of -verzekering.

In hoofdstuk 6 staat waar je aan moet denken bij de administratieve afhandeling van een nalatenschap. Welke instanties moeten worden ingelicht en hoe kun je bij het saldo op de bankrekeningen? Wat zijn de gevolgen van het overlijden voor de achterblijvende partner? Het hoofdstuk wordt voorafgegaan door een belangrijke waarschuwing om niet te hard van stapel te lopen met het afwikkelen van de nalatenschap, omdat je daarmee soms onbedoeld schulden binnenhaalt.

Het laatste hoofdstuk behandelt de juridische en fiscale afwikkeling van de nalatenschap. We gaan in op de (voorbereiding van de) verdeling van de erfenis, de aangifte erfbelasting en de aangifte inkomstenbelasting: namens de overledene en van iedereen die iets uit de erfenis krijgt.

Nelleke Rookmaaker is fiscaal jurist. Zij studeerde fiscaal recht aan de Universiteit Utrecht en Universiteit van Amsterdam met een focus op estate planning. Bij de Consumentenbond is zij werkzaam als redacteur-onderzoeker.

Deel 1

Regelen vóór overlijden

1

Wettelijk erfrecht

Dit hoofdstuk legt uit wie er wát van je erft als er geen testament is. Je kunt van deze wettelijke standaardprocedure afwijken als je een testament laat maken. Maar er zijn ook grenzen aan de vrijheid om zelf te beslissen waar je erfenis heen gaat. En welk deel van de nalatenschap gaat er eigenlijk naar de fiscus?

Als iemand geen testament maakt, vererft het vermogen na zijn overlijden op de manier die door de wet (het Burgerlijk Wetboek) is bepaald. Voor velen is dit een goede regeling. Als iemand getrouwd is, stelt de wet de achterblijvende partner op de eerste plaats; daarna komen de kinderen.

Als iemand niet getrouwd is, erft de partner alleen als de overledene een testament heeft laten maken. Zonder testament erven kinderen of (andere) bloedverwanten.

Huwelijk = partnerschap

Waar er in dit boek gesproken wordt van ‘getrouwd’ of ‘het huwelijk’, wordt daar ook steeds het geregistreerd partnerschap mee bedoeld. In het verlengde daarvan bedoelen we met ‘huwelijkse voorwaarden’ steeds ook partnerschapsvoorwaarden, en met ‘echtgenoot’ steeds ook geregistreerd partner.

1.1 Wie erven volgens de wet?

Alleen bloedverwanten of een echtgenoot kunnen je wettelijk erfgenaam zijn. Verder niemand. Dus ook ongehuwde samenwoners erven niet van elkaar. Wil je toch iemand anders als erfgenaam benoemen, dan moet je een testament laten maken (zie hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk beschrijven we wat er gebeurt als je niet zelf hebt gekozen wie er van je erft.

1.1a Wie krijgt de erfenis?

De wet noemt vier groepen van erfgenamen. Als in een groep, te beginnen bij de eerste groep, iemand wordt gevonden die (een afstammeling heeft die) nog leeft, zijn alle mensen die tot die groep behoren erfgenaam. Mensen uit de volgende groepen zijn dan geen erfgenaam.

- In de eerste groep zitten de kinderen en de echtgenoot.
- In de tweede groep zitten de ouders, broers en zussen.
- In de derde groep zitten de grootouders.
- In de vierde groep tot slot zitten de overgrootouders.

Plaatsvervulling

Als er een kind, broer, zus, grootouder of overgrootouder was die al is overleden voordat jijzelf overleed (vooroverlijden) en een of meer kinderen achterlaat, treden die kinderen in de plaats van de vooroverledene. Als hij of zij geen kinderen, maar wel kleinkinderen achterlaat, treden die in hun plaats. Zijn er ook geen kleinkinderen, maar wel achterkleinkinderen, dan komen die aan bod. Deze plaatsvervul-

ling is ook van toepassing als een erfgenaam verwerpt omdat hij geen erfgenaam wil zijn. Ook dan komen de (klein)kinderen in de plaats van de oorspronkelijke erfgenaam.

1.1b Hoe groot is ieders erfdeel?

Gewoonlijk hebben alle wettelijke erfgenamen een even groot erfdeel. Op die regel zijn drie uitzonderingen:

- 1 Nog levende ouders krijgen ieder altijd minimaal een kwart. Als gelijk delen leidt tot een kleiner deel dan een kwart, krijgen zij toch een kwart en moeten de kinderen inleveren.
- 2 Halfbroers en -zussen erven de helft van wat broers en zussen erven.
- 3 Plaatsvervullers delen het deel dat aan hun (voor)ouder toekomt.

Verdeling erfenis tussen moeder en zonen

Laat iemand die geen testament heeft gemaakt vier broers en een moeder achter? Dan krijgt de moeder een kwart van de nalatenschap (25%) en de broers samen 75%, dus ieder 18,75% van de nalatenschap.

Verdeling erfenis tussen kinderen en kleinkinderen

Rob en Ans hebben drie kinderen (Cato, Cees en Adine) en zes kleinkinderen (van ieder kind twee). Helaas moet Ans meemaken dat haar man en haar dochter Adine haar komen te ontvallen tijdens haar leven. Adine liet twee zoons achter. Als Ans overlijdt, zonder testament en met een nalatenschap ter waarde van €300.000, krijgen Cees en Cato ieder een erfdeel van €100.000. Beide zonen van Adine krijgen een erfdeel van €50.000.

Stel nu dat Cees al jaren geen contact meer met zijn moeder had en om principiële redenen niet van zijn moeder wil erven, dan vererft zijn deel door naar zijn eventuele kinderen, die dan ook elk € 50.000 erven. Had Cees geen kinderen, dan erft Cato €150.000 en de zonen van Adine €75.000.

1.1c Welke kinderen zijn erfgenaam?

Kinderen zijn erfgenamen van hun ouders. In eerste instantie wordt gekeken naar de familierechtelijke betrekking. Met de biologische moeder is er altijd automatisch een familierechtelijke betrekking. Het kind dat tijdens een huwelijk wordt geboren, heeft automatisch familierechtelijke betrekkingen met de beide ouders. Zijn de ouders samenwonend, dan moet de vader het kind erkennen of een testament maken om het erfgenaam van hem te maken. Of hij ook de biologische vader is doet na erkenning niet ter zake. Een niet-erkend kind kan, na het overlijden van zijn biologische vader, wel om een gerechtelijke vaststelling van het vaderschap vragen. Als de rechter vaststelt dat de overledene inderdaad de biologische vader was, wordt het kind alsnog erfgenaam. Dit recht verjaart nooit, dus er kan een tijd na het afhandelen van de nalatenschap nog een claim komen waardoor een erfgenaam alsnog moet delen met een andere erfgenaam.

Stief-, pleeg- en adoptiekinderen

Stiefkinderen (kinderen van de partner) en stiefkleinkinderen zijn geen bloedverwanten van de stiefouder en erven daarom niet automatisch van de stiefouder. Daarvoor is een testament nodig. Hetzelfde geldt voor pleegkinderen. Stiefkinderen kunnen bovendien via een testament in de wettelijke verdeling worden betrokken en hetzelfde worden behandeld als de eigen kinderen van de overledene. Dit geldt niet voor pleegkinderen. Geadopteerde kinderen worden wel volledig gelijkgesteld met eigen kinderen en zijn daarmee automatisch erfgenaam.

Ouder = stiefouder

Waar we het in deze uitgave hebben over een 'langstlevende ouder' bedoelen we daar ook steeds de langstlevende stiefouder mee. Dat is degene waarmee de overleden ouder getrouwd was op het moment van overlijden. Of met wie hij een geregistreerd partnerschap was aangegaan. Hij heeft geen bloedband met het kind.

1.1d Wat als je geen echtgenoot of naaste familie achterlaat?

Bloedverwanten tot in de zesde graad kunnen erfgenaam zijn als er geen nauwere bloedverwanten zijn. Dat zijn bijvoorbeeld achterneven en -nichten. Vanwege de regels van plaatsvervulling kun je erfgenamen hebben die niet allemaal dezelfde graad verwantschap hebben.

Als iemand overlijdt die geen bloedverwanten tot in de zesde graad (meer) heeft, vervalt de nalatenschap, als er geen testament is, aan de staat.

Welke graad?

Om te bepalen in welke graad je verwant bent, moet je terugrekenen naar een gezamenlijke ‘voorvader’. Neem bijvoorbeeld je oom, de broer van je moeder. De gezamenlijke voorvader van je moeder en je oom is je opa (of oma). Je telt dan het aantal generaties van je oom via je opa naar jezelf. Van je oom naar je opa is één graad. Van je opa naar je moeder is de tweede graad, van je moeder naar jezelf de derde. Jijzelf en je oom zijn dus bloedverwanten in de derde graad. Zie voor meer voorbeelden het overzicht op de volgende pagina.

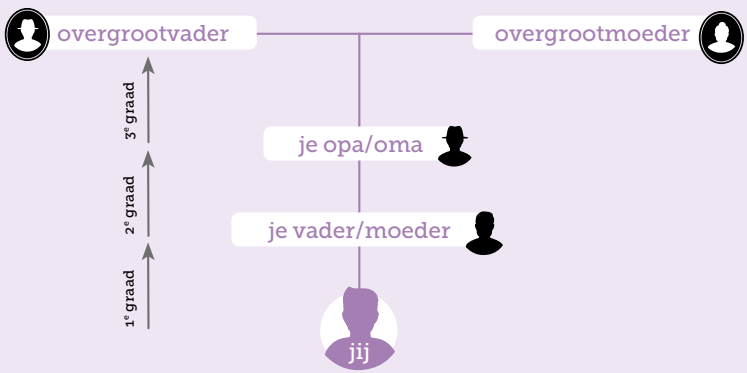
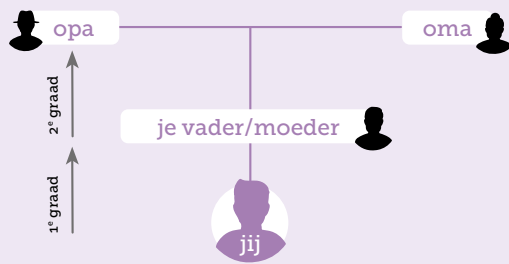
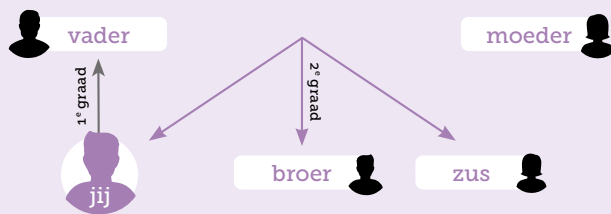
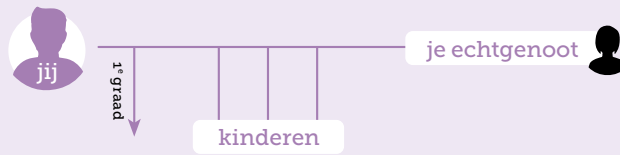

1.2 Wettelijke verdeling

Uitgangspunt van het wettelijk erfrecht is de financiële verzorging van de achterblijvende echtgenoot. Als de overledene een echtgenoot en ten minste één kind achterlaat, gelden de regels van de ‘wettelijke verdeling’

Bij de wettelijke verdeling gaan alle bezittingen en schulden van de overledene naar de achterblijvende echtgenoot, inclusief de erfdelen van de kinderen. Hij of zij kan zelfstandig beslissingen nemen met betrekking tot het vermogen (dat zijn alle bezittingen). We noemen hem of haar hierna ‘de langstlevende’. De langstlevende is dus ook bevoegd om de woning te verkopen zonder overleg daarover. De langstlevende (stief)ouder kan en mag zelfs alle bezittingen opmaken zonder dat de kinderen daar iets tegen kunnen doen.

De kinderen erven alleen een vordering op hun nog levende (stief)ouder ter grootte van hun erfdeel. Dit is een vordering in geld. Zij kunnen tot de langstlevende ouder overlijdt, geen aanspraak maken op specifieke goederen uit de nalatenschap van hun overleden ouder. De vordering noemen we (vanuit hun perspectief) een ‘onderbedelingsvordering’. De kinderen kunnen de vordering meestal pas opeisen bij het overlijden (of faillissement) van de langstlevende (stief)ouder.

De tegenhanger van de vordering van de kinderen is een schuld van de (stief)ouder, de zogenoemde overbedelingsschuld.

Op de vorderingen wordt geen rente bijgeschreven. Of preciezer gezegd: er wordt alleen rente bijgeschreven als de wettelijke rente hoger is dan 6%. Nu de wettelijke rente al jaren lager is dan 6% (begin 2020 2%), zijn de vorderingen van de kinderen dus renteloos.

Bij testament (zie hoofdstuk 2) kun je afwijken van de wettelijke bepalingen. Zo kun je bepalen dat het erfdeel dat je kinderen na je overlijden krijgen in meer situaties opeisbaar is. Bijvoorbeeld ook bij hertrouwen van de langstlevende ouder of als de langstlevende (stief)ouder een beroep doet op de bijstand of de zorg. Ook wordt er in het testament vaak toch een rente opgenomen.

Wettelijke verdeling

Xavier en Sanne zijn getrouwd in algehele gemeenschap van goederen en hebben twee kinderen, Xander en Sandra. De gezamenlijke bezittingen van Xavier en Sanne bestaan uit een huis, de inboedel, een auto, een vakantiehuisje en een effectenportefeuille. De totale waarde bedraagt €600.000. Het paar heeft geen testament gemaakt.

Xavier komt te overlijden. Er volgt een wettelijke verdeling van de nalatenschap. De nalatenschap voor Sanne en de twee kinderen bedraagt de helft van de waarde van de gezamenlijke bezittingen, €300.000 (de andere helft is immers eigendom van Sanne). De hele nalatenschap gaat rechtstreeks naar Sanne. De kinderen zijn ook erfgenaam, maar ze erven alleen een geldvordering op hun moeder van ieder €100.000 (de waarde van hun erfdeel). Zij erven geen goederen uit de nalatenschap.

Wettelijke verdeling ongedaan maken

Er zullen situaties zijn waarin de erfgenamen liever geen wettelijke verdeling hebben. Bijvoorbeeld als de langstlevende (stief)ouder zelf over een behoorlijk vermogen beschikt en de kinderen al bezit van goederen (daartoe behoort ook geld) uit de erfenis gunt. Of om fiscale redenen.

De wettelijke verdeling kan niet alleen in een testament, maar ook nog na het overlijden (op initiatief van de langstlevende ouder) ongedaan worden gemaakt. In par 7.2 lees je hoe dat moet.

1.2a Wilsrechten van kinderen

Volgens de wettelijke verdeling gaan alle bezittingen en schulden van de eerst-overleden ouder naar de langstlevende (stief)ouder. Kinderen moeten wachten op hun erfdeelen tot na het overlijden van deze langstlevende ouder. Maar het kan gebeuren dat de kinderen hun rechten op hun erfdeel uit de nalatenschap dreigen te verliezen, bijvoorbeeld als de langstlevende ouder hertrouwt.

De wet kent aan kinderen, als sprake is van een wettelijke verdeling, wilsrechten toe. Dit houdt in dat de kinderen onder bepaalde omstandigheden, zoals bij hertrouwen van hun langstlevende (stief)ouder, kunnen verlangen dat aan hen, ter uitbetaling van de vorderingen, goederen worden overgedragen die van de overleden ouder afkomstig zijn. Je kunt via een brief of e-mail laten weten dat je een beroep doet op je wilsrecht. Daar is geen notaris bij nodig.

De langstlevende eigen ouder heeft meestal niet veel last van de wilsrechten, want hij houdt het vruchtgebruik van de overdragen bezittingen. Dat betekent dat hij/zij daarvan levenslang voor niets het genot heeft. De kinderen hebben het bloot eigendom, eigendom belast met vruchtgebruik, waarmee ze niet veel kunnen doen. Bij het overlijden van de langstlevende ouder eindigt het vruchtgebruik, zodat de kinderen de overgedragen bezittingen in onbelaste eigendom (vol eigendom) verkrijgen. De langstlevende mag ervoor kiezen de goederen over te dragen zonder voorbehoud van vruchtgebruik. Ook kan hij ervoor kiezen om de schuld af te lossen voor de aangifte van het nieuwe huwelijk. Dan is de nalatenschap van de eerst gestorven ouder compleet afgewikkeld. Het vervroegd aflossen van een niet-opeisbare overbedelingsschuld kan leiden tot schenkbelasting als er sprake is van verrijking, verarming en een bevoordelingsbedoeling. Of hiervan sprake is, is niet altijd duidelijk.

De gedachte achter deze regeling is dat bezittingen met een emotionele waarde, familiestukken, voor de kinderen behouden blijven. Daarnaast hebben de wilsrechten een zekerheidsaspect: als het kind de wilsrechten uitoefent, en de langstlevende ouder heeft de vordering uitbetaald door overdracht van goederen (onder voorbehoud van een vruchtgebruik) dan kan de langstlevende die goederen niet zomaar verkopen. Daardoor is er meer zekerheid dat er voor het kind nog iets overblijft. Dit kan wel een vervelende beperking zijn voor een langstlevende die zijn huis wil verkopen.

Als je echt wil zekerstellen dat bezittingen met een emotionele waarde (uiteindelijk) naar je kinderen gaan, bieden de wilsrechten mogelijk minder houvast dan je wilt. Regel het dan in een testament. De regeling van de wilsrechten geldt alleen maar bij een huwelijk van de langstlevende ouder. Na het overlijden kan de langstlevende ouder de mooie gouden ring met briljanten al weggeven aan zijn nieuwe liefde. En als er geen aangifte van een voorgenomen huwelijk heeft plaatsgevonden, heb je als kind geen wilsrechten. Een legaat in een testament geeft meer zekerheid en duidelijkheid.